

Woord vooraf

Het leek wel een droom. Een slecht verlichte ruimte, stapels geprint kettingpapier, oude telefoonboeken, schilderijen, videobanden en bakken met foto's. Maar vooral dozen, rijen archiefdozen, keurig genummerd van 1 tot en met 3004. Nieuwsgierig pakte ik een willekeurig exemplaar uit één van de ijzeren stellingen. De inhoud was verbluffend. Perkamenten aktes en volgeschreven papieren uit een ver, ver verleden. Maar dat was nog niet alles. In een hoek een stalen archiefkast. Daarbovenop, onder het stof, enkele kunstkerstbomen; de ballen in een blik ernaast. De grootste verrassing was echter in de kast te vinden: meer dan honderd manuscriptkaarten, waarvan de oudste dateerde uit de vroege zestiende eeuw.

De eerste kennismaking met het archief van de ambachtsheerlijkheid Cromstrijen zal ik nooit vergeten. Het was in het gebouw van Fortis/AMEV in Utrecht, ergens in de herfst van het jaar 2000. Als student geschiedenis kende ik verschillende archieven, maar dit was toch spannender. Weliswaar waren meer mensen op de hoogte van het feit dat de bank-verzekeraar eigenaar was van een oud en omvangrijk heerlijkheidsarchief, toch voelde het als een ontdekking. Zeker omdat de collectie al jarenlang door niemand was geraadpleegd.

De rest – inclusief de bank – is geschiedenis. Het archief bevatte materiaal genoeg voor een werkstuk over de cartografie van Cromstrijen, maar bleek daarna nog lang niet uitgeput. Al lezend begonnen de stukken te leven. Ik raakte bevriend met mensen van vlees en bloed. Met de eergevoelige ambachtsheer Philips van Cromstrijen, de nukkige schoolmeester Daniel Kertan, de ijverige secretaris Maarten van Halteren en talloze andere dorpelingen. Ik zag ze zitten in de kroeg en in de kerk, maakte ze mee in blijde en droeve dagen en was voorgoed gefascineerd door de levens van 'gewone' mannen en vrouwen in de vroegmoderne tijd. Niet alleen in Cromstrijen, maar ook elders in Holland en in de Republiek. Hoe gaven zij hun leven vorm? Wat waren hun drijfveren? Op welke manieren waren

zij betrokken bij de politiek en het bestuur in hun dorp, in het gewest, op het niveau van de generaliteit?

Dit boek is het resultaat van vele jaren studie. Het was er echter niet gekomen zonder de medewerking en steun van anderen. Mijn promotor, prof. dr. S. Groenveld, was vanaf het allereerste begin betrokken bij het onderzoek en direct enthousiast over de mogelijkheden van het archief. In de talloze gesprekken deelde hij zijn grote kennis over de vroegmoderne bestuurspraktijk. Ik ben hem veel dank verschuldigd voor zijn hulp en adviezen. In Leiden stond de kamerdeur van Judith Pollmann altijd open. Zij loodste mij door de academische wereld en gaf waardevol commentaar. Het belangrijkste was en is echter haar vriendschap en niet aflatende steun. Met Paul Knevel mocht ik al in een vroeg stadium praten over de inhoud en de opzet van het boek, terwijl Leo Lucassen en Maarten Prak nuttig advies gaven tijdens verschillende seminars. Op deze plaats denk ik ook met veel waardering en respect aan prof. dr. A.Th. van Deursen. Hij volgde de vorderingen van de studie met interesse en wilde graag zitting nemen in de promotiecommissie. Tot zijn grote spijt moest hij zich, eind oktober 2011, daaruit terugtrekken. Enkele weken later overleed hij.

De directie van ASR Vastgoed Landelijk, vroeger onderdeel van Fortis/AMEV, ben ik zeer erkentelijk voor hun toestemming om het archief van de ambachtsheerlijkheid Cromstrijen in te zien. De eerste contacten had ik met Dees Hermans, die uiterst positief reageerde. Erik Somsen zag direct de waarde van de collectie, richtte een stichting op om dit erfgoed voor de toekomst te bewaren, liet de collectie onderbrengen in een officiële archiefbewaarplaats, maar was vooral altijd belangstellend. De medewerkers van de bank-verzekeraar keken wel eens vreemd op als ik weer dozen vol stokoude en stoffige documenten kwam inzien of ophalen. Ze waren echter steeds weer behulpzaam. In het bijzonder noem ik Nico van Poelgeest die ieder moment van de dag klaarstond.

Ook in de 'gewone' archieven en bibliotheken kreeg ik veel hulp. Ik dank de kerkenraden van de Hervormde Gemeenten van Klaaswaal en Numansdorp voor de toestemming om hun collecties in te zien. Gerrit Timmerman hielp mij een weg te vinden in de wirwar aan waterschapsarchieven. Frank Kanhai van het Nationaal Archief stond altijd klaar, terwijl Teun de Bruijn van het Stadsarchief in Dordrecht iedere keer weer oplossingen vond wanneer ik een vraag had over een moeilijk te doorzoeken collectie. Annee Bos is een wandelend archief. Hij weet niet alleen veel over Hoeksche Waardse genealogieën, maar kan ook moeiteloos opnoemen wie waar woonde in vroegmodern Cromstrijen. Hij deelde ruimhartig zijn kennis en kwam steeds weer met nieuwe bronnen. Ook Wim Blok, Serge ter Braake, Roeland Harms, Léon van der Hoeven en Rudi van Maanen kwamen met waardevolle gegevens. Voor specifieke informatie over de Zeeuwse ambachtsheerlijkheden kon ik een beroep doen op prof. dr. P.A. Henderikx en mr. T.N. Schelhaas,

die zich niet alleen oud-gemeentearchivaris van Leiden maar ook ambachtsheer van – hij zou zelf waarschijnlijk zeggen 'in' – Grijsoord mag noemen.

Bijzonder waren de collega's en vrienden aan de universiteit. Met hen beleefde ik veel genoeglijke uren, zeker te midden van het illustere boekengezelschap 'Immer Hoger'. Daar komen al vijf jaar niet alleen heerlijke gerechten, maar ook tal van onderwerpen ter tafel. Mijn ouders en schoonouders hebben altijd meegeleefd. Ik kan ze niet genoeg bedanken voor hun interesse, maar vooral voor de fijne familieband.

De meeste dank ben ik verschuldigd aan mijn allerliefste vrouw, Anja. Jouw steun is niet in woorden uit te drukken. Het schrijven ging gepaard met hoogte- en dieptepunten. Eén ding is steeds hetzelfde gebleven: onze liefde.

S.D.G. – Oud-Beijerland, voorjaar 2012